

e-ISSN: 2630-6417

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 59
Year: 2022 December
Pp: 1922-1928

Arrival
06 November 2022
Published
31 December 2022

Article ID
66846
Article Serial Number
22

DOI NUMBER
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHA.5.66846>

How to Cite This Article
Soyşekerçi, S. (2022). "Sultan II. Mehmed'in Şüpheli Ölümü", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(59):1922-1928

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.
This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

Sultan II. Mehmed'in Şüpheli Ölümü¹

Suspicious Death Of Sultan Mehmed II

Serhat SOYŞEKERCİ

Dr. Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale / Türkiye

ÖZET

Bu makalenin ilgi odağı Osmanlı hanedanı Sultan II. Mehmed'in ölümüdür. Makalenin ilgi odağını çerçeveleyen ortamı ise II. Mehmed'in ölüm nedenine dair birtakım şüpheler oluşturmaktadır. Bu iki türlü ele alınabilir. Birincisi, hanedanın zehirlenerek öldürülmesi; ikincisi ise hastalığına bağlı olarak kendiliğinden gerçekleşen ölümüdür. Ancak ilginç şekilde II. Mehmed'in hangi gün ve hangi saatte öldüğü bilinmesine rağmen ölüm nedeni bilinmiyor. İlk kez Aşıkpaşazâde tarafından "şarab-ı fariğ" olarak tarif edilen şurubun ağrı kesici mi, ağrıyı alevlendirici mi, yoksa öldürücü etkiye sahip bir zehir mi olduğu konusu, II. Mehmed'in ölüm nedenine ilişkin şüpheleri artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Mehmed, Zehirlenme, Âşıkpaşazâde, Ölüm.

ABSTRACT

The focus of this article is Mehmed II's (Mehmed the Conqueror's) death. The environment that frames the article's focus of attention includes some doubts about Mehmed II's cause of death. This can be handled in two ways. The first is the dynasty's poisoning; the second is his illness-induced death. However, interestingly, although the date and time of Mehmed II's death is known, the cause of death is full of doubts. The question of whether a syrup, which was first mentioned by Aşıkpaşazâde as "şarab-ı fariğ", is a pain reliever, aggravating pain, or a poison with a lethal effect, casts doubt on Mehmed II's cause of death.

Keywords: Mehmed II, Poisoning, Âşıkpaşazâde, Death.

1. GİRİŞ

Otuz altı Osmanlı padişahının yaşam ortalaması 51,25'tir. On sekiz yaşında boğularak öldürülen Genç Osman (1604-1622) en kısa ömürlü padişah iken, seksen yıl yaşayan Orhan Gazi (1281-1361) ise en uzun ömürlü Osmanlı padişahıdır. Osmanlı hanedanları farklı dönemlerde Gazi, Bey, Hüdavendigar, Çelebi ve Han gibi bazı unvanlara sahip olmalarına rağmen, "Osmanlı terminolojisinde" der Murat Bardakçı, "padişahların unvanı "sultan"dır ve bu unvan hükümdarın isminin başına getirilir. Padişahların erkek soyundan gelen kadınların, yani imparatorluk prenseslerinin unvanı da "sultan"dır ama "sultan" sözü hanımlarda "Âdil Sultan", "Seniha Sultan" veya "Mediha Sultan" örneklerinde olduğu gibi isimden sonra gelir."² Buna karşın "sultan" deyiminin bir zamirle birleştirildiğini ve günlük konuşmalarda istisnasız herkese uygulandığını belirtmek gerekir.³ Zira bir hakikat olan ölüm sultan da olsa sıradan bir insan da olsa eninde sonunda menzilin herkeşe çevirir ve herkesi ele geçirir. Ölüm herkesi eşitler. Osmanlı sultanları bazen ecelleri ile bazen de suikast ve idam yoluyla katledilme, zehirlenme, zihinsel ve fiziksel hastalıklar şeklinde ölmüşlerdir. Sultan II. Mehmed'in ölümü ise nedeni üzerinde sır perdesinin hâlâ kaldıramadığı, sıklıkla tartışmaya açık olan türlü şüpheler barındırmaktadır.

2. SULTAN II. MEHMED'İN ÖLÜMÜ

Suikast yoluyla öldürülerek kısa süreli bir hayatın hazin sonunu paylaşan padişahlar ile eceliyle ölene dek uzun bir ömür süren padişahların kendi içinde farklı hikâyeleri olsa da, nihayetinde ölüm herkesi kuşatır. Çok da uzun olmayan ve kısa denilebilen bir hayatın içine çok şeyler sığdırmaya çalışan II. Mehmed gibi hanedanlar vardır ki onlar da bu dünyadan gelip geçmişlerdir. Geniş bir vizyona sahip olan Fâtih, Arapça ve Farsçadan başka İtalyanca ve Rumca biliyordu. Böyle bir ortamda Türklerin ikinci kez Antik Çağ ve Batı dünyası ile yakın ilişki kurmuş oldukları anlaşılmaktadır.⁴ Pek çok padişahın farklı olarak zamanın çok ötesinde bir entelektüel birikime sahip olan yedinci Osmanlı padişahı Sultan II. Mehmed ya da Fâtih Sultan Mehmed⁵, kırk dokuz yaşında hayata gözlerini kapadı. Fakat

¹ Bu makale, 28-31 Ekim 2022 tarihinde, XVI.Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi'nde "Sultan II. Mehmed'in Ölümü" adıyla bildirisi olarak sunulmuştur.

² Bardakçı, "Billur Kalkavan'ın Sultan Abdulmecid'e Uzanan Akrabalık Bağlantısı", *Habertürk Gazetesi*, 18 Ekim 2022.

³ Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi ve Çöküş Tarihi I*, s.124.

⁴ Akurgal, *Türkiye'nin Kültür Sorunları*, s.48.

⁵ Bu konuda "Türkler" der McCarthy, "II. Mehmed'i 'fetheden' anlamına gelen *Fâtih* ismiyle anmaktadır. Süleyman, fetihleri ve sarayın ihtişamı nedeniyle sultanların en büyüğü olarak nitelendirilir ancak II. *Mehmed* de böyle adlandırılmaya adaydır." (2015: 93)

onun “zehirlenerek” öldüğü kesin değildir, bu da ölümüne ilişkin çeşitli şüpheler taşımaktadır. Sultanın zehirlenerek öldürülmesi kadar, hastalığından dolayı öldüğüne ilişkin ihtimaller de yok değildir. Örneğin şarkiyatçı Franz Babinger, “Âşıkpaşa Tarihi”⁶ndeki manzum bir parça ve Venedik arşivinde bulunduğu belgeye istinaden yazdığı bir makalede Fatih’in zehirlenerek öldürüldüğü fikrini ileri sürmüştü, daha sonra Fâtiḥ’in zehirlenerek öldürüldüğü fikrini ileri süren yazarlar da Babinger’in bu araştırmasından hareket etmişlerdir. Buna rağmen Babinger’in mesnetsiz iddialar ileri sürdüğünü söyleyen birtakım görüşler de söz konusudur. Bu hususta Babinger’in kullandığı kaynaklar Âşık Paşa’nın *Tevâriḥ-i âl-ı Osman*’ı, Taşköprüzâde’nin *Şakâyiḳ*’i ve Hoca Sadeddin Efendi’nin *Tâcü’-Tevarih*’idir.⁷ Gene bazı kaynaklarda belirtildiği üzere Âşık Paşa, II. Mehmed’in zehirlenmediğini ileri sürmekte, buradan hareketle Babinger de hekim Yakub’un Venedik’e ‘satılmış adam’ olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca *Şakâyiḳ*’ta hekim Yakub’un tedavide kusurlu olduğu belirtilmektedir. Böylece Yakub da makamını muhafaza etmiş, Bayezid’in hususi hekimi olmuştur.⁸ Buradan da Fâtiḥ’in suikast sonucu öldürüldüğü fikri ortaya atılmıştır.

Fâtiḥ’in seferde iken acı çektiği, bu süre zarfında uygulanan kısmî süreli başarısız tedavinin ölümüne yol açtığı çeşitli rivayetler arasındadır. Bu da kasıtlı öldürme eylemini akıllara getiriyor. Örneğin zehirlenme olayının Papalık tarafından mı yoksa Bayezid’in çevresindeki kitleden mi geldiğini kestirebilmek hayli güç olduğu için, eğer bir zehirlenme olayı varsa da bunu kesin olarak ifade edebilmek olanaksızdır. Ancak İnalçık’ın dediği gibi, “Papa’nın dikkate değer girişimlerinden birisi Hıristiyanlığın İslâm’a üstünlüğünü savunan uzun bir mektupla (*Epistola ad Mahomatem II*) Fâtiḥ’i Hıristiyan olmaya davet etmesidir.”⁹ Fâtiḥ’in şâir ve bahtsız oğlu Cem Sultan’ın Papa tarafından zehirlenmesi, benzer şekilde padişaha karşı suikast girişimine dair şüpheyi artırmaktadır. Fâtiḥ’in 1481’de Gebze (Gegbuze) yakınlarında, Tekfur Çayırı ya da Hünkâr Çayırı olarak bilinen bir yerde, çadır altında, hangi gün ve hangi saatte öldüğü, ölümünden sonra İstanbul’da ordu ihtilâli çıktığı, nâ’şının İstanbul’a geç nakil edildiği ve şimdiki kabrine geç gömüldüğü biliniyor olmasına rağmen, nâ’şının Gebze’de mumyalanmış olarak getirilmiş olması hatıra gelir.¹⁰

Fâtiḥ, anlatılanlara göre 1 Mayıs 1481’de şiddetli bir karın ağrısı çekmeye başlamıştır. Eski ve geleneksel hastalıkları olan nikris ve romatizmanın yanı sıra, bu esnada yeni hastalıklar da ortaya çıkmıştır. Tedaviyi hekimbaşı Hamideddin el-Lari üstlenmiş ama muvaffak olamayınca tekrar Yakub Paşa’nın ellerine teslim edilmiştir. Bu sırada hünkârın inanılmaz derecede acı çekmesi, tedavinin istenilen sonucu vermemesi ile ilişkili olmalıdır. Üstelik Yakub Paşa tedavide yanlış ilâç kullanıldığını, bu ilâcın etkilerini gidermenin mümkün olmadığına kanaat getirip müdahaleden çekildiğini bildirmesi üzerine, aralarında konsültasyon yapan hekimler hastanın ayağından kan almışlardır. Demek ki bu esnada birden fazla hekimin olduğu, hastaya asıl uygulamanın ayağına yönelik olduğu anlaşılıyor. Tedavide istenilen bir sonucun alınamamasıyla da umutsuzluk ve çaresizlik sürecine girilmiştir. Bu bir nevi hünkârın ölümünü bekleyiştir. İşte tam bundan sonra Yakub Paşa’nın daha önce hastaları tedavi etmeye üzere kullandığı meşhur şurubu (şerbet-şarâb-ı fâriğ) denenmiş, şiddetli bir şekilde devam eden sancının azaltılması yoluna gidilmiştir. Gerçekten de böyle bir sancı varsa eğer, bunun şiddetli bir ıstırap olması gerekir. Fakat buna rağmen “*ahlât-ı redienin insidâdı ziyâde olduğundan*”¹¹ şarab-ı fariğ etkisini gösterememiş, kısa bir koma hâlimden sonra Fâtiḥ 3 Mayıs 1481’de ikinci vakti vefat etmiştir. Burada ilginç olan husus Fâtiḥ’in ölüm günü ve ölüm saati kesin olarak bilinmesine rağmen ölüm nedeninin bilinmemesidir.

Aslında tedavide kullanılan bu meşhur şurubun ağrı kesici mi, ağrıyı alevlendirici mi, yoksa öldürücü etkiye sahip zehir mi olduğu konusunda çok çeşitli rivayetler öne sürülmektedir. Dahası, bu hususta ilk kez Âşıkpaşazâde; “Vefatına sebep ayağında zahmet vardı. Tabibler ilâcından âciz oldular. İttifak edip ayağından kan aldılar. Zahmet ziyâde oldu. Şarâb-ı fâriğ verdiler. Allah rahmetine kavuştu,” demektedir. Bu cümleden Fâtiḥ’in zehirlenmediği anlaşılmaktadır. Üstelik zehirlenme hadisesinden ima olarak bile bahsedilmemekte, gene o dönemde yazılmış Arapça ve İtalyan kaynaklarda Fâtiḥ’in zehirlendiğini gösteren herhangi bir belgeye de rastlanmamaktadır. Açıkçası, burada zehirlenme olayından bahsedilmemesine rağmen sonraları “Âşıkpaşa Tarihi” temel alınarak bu ifadeden padişahın hekimler tarafından başarısız bir tedavinin sonucunda öldüğü ya da bazılarının göre zehirlendiği iddia edilmiş, özellikle “*şarâb-ı fâriğ*” tabirinden bu mâna doğmuştur. Gerçekten de bu tabirin çok çeşitli ve çok farklı yan anlamlar içerdiği kesindir. Hattâ bu konuda Âşıkpaşazâde’nin aşağıdaki mısralarını Fâtiḥ’in zehirlendiğine delil gösterenler de vardır:¹²

“Tabibler şerbeti kim verdi Han’a

⁶ <http://fikriyat.com/galeri/tarih> Erişim Tarihi: 10 Ekim 2022.

⁷ Tekindağ, “Fâtiḥ’in Ölümü Meselesi”, s.98.

⁸ Aksun, *Osmanlı Tarihi*, s.170.

⁹ İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s.23, 146.

¹⁰ Ünver, *Yahya Kemâl’in Dünyası*, s.108.

¹¹ Tekindağ, *a.g.e.*, s.102.

¹² Aksun, *Osmanlı Tarihi*, s.169.

*O Han içdi şarabı kana kana
Ciğerin doğradı şerbet o Han'ın
Boyadılar ciğeri can-ı kana”*

Padişahın kulu olan Âşıkpaşazâde'nin yazmış olduklarını nesnel bir hakikat şevki için “hissi taşkınlık” olarak okumak da olasıdır. Bütün bunlarda yanlış ya da faydasız bir tedavinin şikâyet mahiyetinde olabileceği gibi, şüpheli bir ilâca ait birtakım imâlarla tefsir edilebilmek imkânı da yok değildir; diğer bazı kaynaklarda bu şüpheyi teyid edebilecek ifadeler vardır.¹³ Tabii diğer taraftan uygulanan tedavinin acıyı dindiren ve uyuşturan bir şurup olduğu sonucuna varmak da mümkün. Eğer durum böyleyse, padişahın hekimler tarafından zehirlendiğine itibar edilmediği ve böyle bir ihtimalin olmadığı görüşü öne çıkacaktır. Bu sayede Fâtih'in Osmanoğulları'ndan kalan ırsî bir hastalık “illet'i nikris” ve dolayısıyla eceliyle ölümü telaffuz edilecektir.¹⁴ Üstelik şurası kesindir ki, Osmanlı hanedanları arasında “nikris”¹⁵ ve “istiskâ”¹⁶ gibi genetiğe dayalı hastalıklar vardı. Burada önemli olan husus Osmanoğulları'nda kuşaklar boyu devam eden ırsî bir hastalığı Fâtih'in ölümüne sebep olacak şekilde kesin dilde ortaya koyacak tıbbî bilginin bugün de tam olarak ortaya konulamamış olmasıdır.

Fâtih'in ölümüne neden olduğu düşünülen başka bir ihtimal, padişahın hayatı boyunca ifrat derecesinde protein ağırlıklı bir beslenme düzenine sahip olmasıdır. Bu ise padişahın gut hastası olduğu fikrini öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu hastalık onun ölümüne yol açmıştır. Bu defa bir zehirlenme değil, beslenme düzenine bağlı olarak gelişen kronik bir hastalık söz konusu olmalıdır. Hattâ gut hastalığının altında çok daha ciddi bir hastalık yatıyor olabilir. Meselâ yoğun gut atakları bilhassa kemiklerde, damarlarda ve eklemlerde iltihaplanmalara neden olduğu için dayanılmaz derecede ağrılara yol açar. Bu gerçekten şiddetli bir ağrıdır ve hastayı da çaresiz bırakır. Bu durumda “şarab-ı fariğ” diye tabir edilen ve özel olarak hazırlanan şurubun bir tür ağrı kesici ve ağrıyı dindirecek şekilde kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir. O zaman bu şurup bağışıklık sistemini güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Kaldı ki Fâtih'in hayatı boyunca yoğun bir şekilde kırmızı et ve deniz mahsulleri tükettiğini Süheyl Ünver'in *Fatih Devri Yemekleri* (1952) adlı kitabından rahatlıkla anlıyoruz. Bu kitap çeşitli tarihi kaynaklardan yararlanarak Osmanlı mutfak kültürü hakkında çok çeşitli bilgiler vermektedir. Ünver, kitapta bir de sözlük oluşturmuş ve ilgili literatürü sıralamıştır. Oysa verilen tariflerin herhangi bir uygulamasını yapmamıştır.¹⁷ Sarayın mutfak defterinde Fâtih'in her gün ne yediğini, en çok pişirilen yemeklerin neler olduğunu, bir günlük ve bir aylık mutfak masrafının neye çıktığını gösteren bu defter, tarih ve cemiyet ilmi bakımından muhakkak ki kıymetli vesikâdır. Anlaşılan o ki Fâtih'in sofrası genelde sade olup çok fazla gıda sofrada bulunmazdı. Ancak et ve deniz mahsulleri sofradan da eksik olmazdı. Sultan ise neredeyse her gün balık, ıstiridyeye, karides ve ıstakoz yerd.¹⁸ İlgili dönemde domatesin ve patatesin henüz Osmanlı topraklarına gelmediği için kullanılmaması dikkât çeken ayrıntıdır. Sofrada ağırlıklı olarak çorba, tavuk kızartması, yumurta, ıspanaklı peynirli pide, börek, mantı, bürani ve lapa türü yiyecekler bulunurdu. Tanzimat Dönemi'ne kadar gerek saray ahâlisinin gerekse toplumun sabah ve akşam olmak üzere iki öğün yemek yemesi âdettendi. Bu tarz bir yeme alışkanlığı âdeta kural olarak asırlarca devam etti. Fâtih dönemi de dâhil olmak üzere Tanzimat'a kadar bugünkü gibi öğle yemeği yenmez, sıkı bir kahvaltının hâricinde meyvalarla, tatlılarla ve şekerlerle ara öğün geçitirilirdi. Örneğin Divana gelen paşalara ikram için yoğurtlu tutmaç verilirdi. Küçük, dört köşe kesilerek kurutulmuş hamur ve mercimekle pişirilen bir çeşit yoğurtlu çorba olan tutmaç, bugün Anadolu'nun bazı yörelerinde pişirilmektedir.¹⁹ Meyva kullanılarak yapılan yemekler ise üzüm turşusu, üzüm şerbeti, pekmez şerbeti ve meyva şekerlemesidir.²⁰ Böylece gene bir ihtimal olmakla birlikte, protein ağırlıklı gıda tüketiminin altında yatan daha ciddi bir hastalık söz konusu olabilir. Bugün bildiğimiz koroner arter gibi bir damar hastalığı, kısa süreli yoğun bir ıstırahın ardından hızlı ve ani ölümün gerçekleşmesine, dolayısıyla kalp krizine bağlı olabilir. Ancak böyle bir hastalıktan bahsedildiğinde anakronik bir hataya düşme riski karşımıza çıkacaktır. Çünkü Fâtih dönemi beslenme rejimi ile bugünkü beslenme rejimi arasında büyük farklar vardır. Meselâ evrim biyoloğu Jared Diamond'un dikkât çektiği üzere, Batının beslenme rejimleri şeker ve şekere dönüşen karbonhidrat ağırlıklıdır. Tuz nasıl yüksek tansiyona yol açabiliyorsa şeker de diyabete yol açmaktadır. Yüksek tansiyon gibi tatlı tatlı öldüren diyabetle birlikte yirminci yüzyılın diğer katilleri, bizi ancak biz izin verdiğimiz zaman öldürmektedir.²¹ Bedenimiz eski katillere karşı mukavemet geliştirebiliyorsa, demek ki beslenme alışkanlığına da dönemsel açıdan bakmak gerekmektedir. Bu yüzden türümüz, kendi besin sisteminin vazgeçilmezi olarak gördüğü ve bir zamanlar zenginlik

¹³ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, s.351.

¹⁴ Aksun, *Osmanlı Tarihi*, s.169.

¹⁵ *Tıp*. “Goutte”, Damla hastalığı.

¹⁶ *Tıp*. Karında biriken su.

¹⁷ Güldemir, “Osmanlı Yemek Yazması Kitabüt Tabbahin'in Günümüze Uyarlanması”, s.4.

¹⁸ Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, s.140.

¹⁹ Üstün ve Güngördü, “Folklorik Olarak Bazı Yörelere Göre Türk Mutfağının Kısa Bir Değerlendirmesi”, s.36.

²⁰ Ayyıldız, “Meyvalardan Yapılan Yemeklerin Sürdürülebilir Gastronomi Kapsamında Değerlendirilmesi”, s.579.

²¹ Diamond, *Dünya Kadar Dünya*, s.565.

göstergesi kabul ettiği şekeri önce yasaklamakta, sonra da bedenini “*üç beyaz tehlike*”den biri olarak gördüğü perhiz reçetesine dönüştürerek bundan tuhaf bir şekilde gurur duymaktadır.

“Fâtih’in Venedikli ressam aile Bellini’lerden ünlü ressam Gentile Bellini’nin 1479-1480’de İstanbul’a gelerek padişahın portresini yapması (Resim 1) Osmanlı tasvir sanatında padişah portreciliğini yansıtmakla birlikte”²², resimde padişahın boğaz bölgesinde belirgin şişliğin olduğunu ve gut hastalığına ilişkin bir bulgu gösterdiğini söylemek pek mümkün görülmemektedir.

Resim 1. Fâtih'in 1479 Tarihli Portresi

Fâtih'in resmedildiği çeşitli tasvirlerde, örneğin özellikle çok sevdiği oğlu Cem Sultan'la olan bir resminde hünkârda ense ve boyun bölgesinde hafif bir şişkinlik görüldüğü için gut şüphesi dikkât çekmektedir (Resim 2). Tabii pek çok resimde olduğu gibi bu resmin de hayalî olduğunu hesaba katmamız gerekir. Ancak resimdeki önemli bir ayrıntı diğer kişinin Cem Sultan olmadığına dair bir iddiaya dayanıyor. Murat Bardakçı, “*İBB'nin Aldığı Tabloda Fâtih'in Karşısındaki Kişi Cem Sultan Değil*” adlı yazısında bunu dile getirmektedir. Bardakçı'ya göre Fatih'in günümüze kadar gelebilmiş üç orijinal portresinden biri olan, İtalyan ressam Gentile Bellini'nin atölyesinden on beşinci yüzyılda çıktığı tahmin edilen resmin dışında, bu resmin kime ait olduğu meçhuldür. Hattâ tablonun Bellini'nin atölyesinde yapılıp yapılmadığı konusunda bile kesin bir bilgi yoktur. Resimde Fâtih'le beraber resmedilen gencin kimliği bilinmemekte, hattâ gencin Fatih'in en sevdiği oğlu Cem Sultan olduğu yolundaki açıklamaların sağlıklı temeli bulunmamaktadır. Ressamı meçhul bu eserde Fatih'in karşısında görülen gencin Cem Sultan olmamasının imkânsızlığının sebepleri yalnızca Bellini'nin İstanbul'a gelişi sırasında Cem'in Osmanlı payitahtında bulunmaması değil, hükümdar babanın oğlu ile beraber resmedilmesinin Şark'ın geleneklerine ve protokollerine de ters düşmesidir.²³

Resim 2. Bir Fâtih Resmi Tasviri

²² Tonguç, “Geleneğin Yenilenmesi”, s.207.

²³ <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/murat-bardakci, 29.06.2020>.

Şurası önemli olmalı ki II. Mehmed, oğullarından Cem'i çok sevdiğini imâ ile kanunnâmeye koydurduğu Şehzade elkitabı arasında misal olarak Cem'in elkitabını yazdırmıştır. "Saltanat kanunnamesindeki bu kayıt" der Uzunçarşılı, "Cem Sultan'ın Bayezid'e tercihini gösterdiği gibi, Fâtih'in ölümünü müteakip Veziriâzam Karamanî Mehmed Paşa'nın Cem Sultan'ı saltanata davet faaliyeti de anı teyid eylemektedir."²⁴ Babasının kendisini sevmediğinin farkında olan Bayezid, ondan sonra hükümdar olmak için Yeniçeri ocağını elde etmiş, etrafında büyük bir güç sağlamıştır. Bu ise Bayezid'in babasına karşı suikast teşebbüsünde bulunarak onu zehirlediği şüphesini doğurmaktadır.

Fâtih'in portreleri genellikle hayalî tasvirlerdir. Bazı minyatürler hünkârın kilolu olduğunu gösterirken gut hastalığına dair kısmen de olsa ipucu vermektedir. Bunlardan en bilineni on beşinci yüzyıl Osmanlı minyatür sanatçısı Nakkaş Sinan Bey'in yapmış olduğu minyatürdür (Resim 3).

Resim 3. Fâtih'i Gül Koklarken Tasvir Eden Bir Minyatür

Yukarıdaki minyatürde padişah gül koklarken betimlenirken, bu resim göstergebilim açısından da çeşitli anlamlar taşımaktadır. Sultanın tevazu sahibi olduğu ve sade bir yaşam stili tercih ettiği yere bağdaş kurup oturma tarzına, ulemâ sarığı ise İslâmî kimliğine ve toplumsal statüsüne işaret etmektedir. Fâtih'in Hz. Muhammed'e olan sevgisinin anlamı gülü elinde tutması ve koklaması ile verilmektedir. Diğer elindeki mendil ise yan anlamlar olarak Fâtih'in âşk ehlinden ince ruhlu olduğuna ve bu muhabbetin iletişimine gönderme yapmaktadır.²⁵ Mendilin bir başka yan anlamı da kâinatır. Sol eliyle mendili sınıksız tutan II. Mehmed, âdeta komutan edasıyla "kâinatı avucumun içine aldım" der gibidir. Bu durumda mendil hem ince ruha, hem de dünyaya hükmedebilecek kudrete gönderme yapmaktadır. Muhtemelen bu ince ruh Cem'e, dünyaya hükmedebilecek kudret ise Bayezid'a bir göndermedir. Mendilin bu yan anlamları celal ve cemal hâldeki ikili karşıtlıkta bir bütünlük taşımaktadır.

3. SONUÇ

Fâtih'e kadar Osmanlı hükümdarları Bursa'da medfun oldukları hâlde Fâtih'ten itibaren tüm padişahlar İstanbul'da medfundur.²⁶ Fâtih'in irsî bir hastalıktan dolayı acı çekmesi pek çok ihtimalle değerlendirildiğinde bazı şüpheleri öne çıkarmaktadır. Öncelikle Fâtih erken denilebilecek bir yaşta ve ani gelen bir ölümle hayata gözlerini kapadı. Ölümünün hastalıktan dolayı mı yoksa zehirlenme sonucu mu gerçekleştiği kesin olarak bilinmiyor. Oysa kaynaklara göre hangi gün ve hangi saatte öldüğü kesin olarak bilinmektedir. Diğer yandan "şarab-ı fariğ" ifadesinden, padişaha çok acı çektiği için kendi isteğiyle ölümcül bir ilaç mı verildiği ya da bunun teskin edici bir ilaç mı olduğu pek çok şüpheyi beraberinde getirmektedir. I. Bayezid zamanından II. Bayezid zamanına kadar uzun ve karışık bir dönemi gören ve ilk Osmanlı dönemi üstüne anlatılan efsanelerin de kaynağı olan vaka-nüvis Âşıkpaşazâde'nin "şarab-ı fariğ" dediği ilaç nedir, bu ilacı içince Fâtih neden "ciğeri doğranarak" hemen can vermiştir, yoksa bu öldürücü bir

²⁴ Uzunçarşılı, "Fâtih Sultan Mehmed'in Ölümü", s.475.

²⁵ Tonguç, "Geleneğin Yenilenmesi", s.210, 204.

²⁶ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, s.351.

zehir midir? Tüm bu soruların yanıtları ve Fâtih'in ölümünün doğrudan ya da dolaylı bir hastalıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı meselesi teyide muhtaç bilgiye ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Uzunçarşılı, 1970'lerde yayımladığı belgede, Fâtih'in mumyalandığını ileri sürmüştür. Nâ'aşî eski Türk geleneklerine göre mumyalanmış, kendi yaptırdığı caminin bahçesine defnedilmiştir. Bu konuda, "mahzenin ortasında" der Süheyl Ünver, "taştan bir masa üzerinde Fâtih'in mumyalanmış nâ'aşî, sakalı, yüzü, hattâ gözleri belli bir şekilde, vücudu iskara (ızgara) üzerine serilmiş olarak, hülâsa bir mumya kılığında bulunmuş."²⁷ Buna rağmen ardında asırlar boyu süren "zehirlenme" tartışması da devam etmektedir. Bilhassa hanedanın cansız bedeninin ordu arasında çatışmaya zemin hazırlamaması için apar topar getirilmesi akılları kurcalayan mesele olmakla birlikte, bunun II. Mehmed'in ani ölümüne ilişkin sebep teşkil ettiğini düşünmek de olasıdır. Çünkü padişahın hamam ihtiyacı hâsıl oldu denilerek cenazesi Gebze'den saraya gizlice getirilmiştir. Bu durumda ölümü saklanmış olsa gerektir. Bunu hesaba kattığımızda başkaca şüpheler ortaya çıkmaktadır. Ancak şurası gerçek ki padişahın "ölüm nedeni" 'kesin' olarak bilinmemekte, bu da padişahın hastalığına bağlı olarak veya hastalığından bağımsız şekilde zehirlenerek öldürüldüğü fikrine tarihçilerin odaklandığını göstermektedir. "Zehirlenme" söz konusuysa eğer, hünkârın ölümünü "dışarıda" arayıp çeşitli yorumların üretilmesi olanaklı hâlde gelmektedir. Ne ki, ister sıradan biri isterse padişah olsun, her beşerî varlık eninde sonunda bu dünyada geçirdiği kısa bilinç ân'ı içinde kâinatın o sonsuz dirimselliğine kısa süreliğine de olsa dokunur. Bu dokunuş, dünyada kısa süreliğine de olsa kazanılan bilinç hâlinin "nefes" olarak tezahürüdür. Bu ise solukların durduğu an nefsin de sona ermesidir aslında. Velhâsıl, bir hakikat olan ölümün ne bir saati ne bir belgesi vardır. Hattâ hakikati bir tarihçiden ziyade bir romancı, bir şâir gibi sezgili bir anlayışla da aramak mümkündür. Çünkü bir sanatkârın sezgisi tarihî oluşu parçalamadan, tecrit etmeden, mânadan uzaklaştırmadan, bünyelerini ve bütünlüklerini bozmadan bütünlüğün içindeki oluşları ile kavramayı gerektirir.²⁸ Belki de ömür dediğimiz şey böyledir; şâirin (Yunus Emre) tasvir ettiği "tayr" ile "seyr" arasında gezindiğimiz dünyanın bir 'görüntü' den ibaret olmasıdır: "Sular hep aktı geçti, kurudu vakti geçti. Nice han nice sultan, tahtı bıraktı geçti. Dünya bir penceredir, her gelen baktı geçti."

KAYNAKÇA

1. Akurgal, Ekrem, *Türkiye'nin Kültür Sorunları*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1998.
2. Aksun, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi-Osmanlı Devleti'nin Tahlilli, Tenkidli Siyasî Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.
3. Akşin, Sina, *Jön Türkler-İttihat ve Terakki*, 1. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1980.
4. Ayyıldız, Sibel, "Meyvalardan Yapılan Yemeklerin Sürdürülebilir Gastronomi Kapsamında Değerlendirilmesi: Osmanlı Mutfak Kültürü Örneği", *Uluslararası Gastronomi Turizmi Araştırmaları Kongresi*, Bildiriler Kitabı, 20-22 Eylül, Kocaeli, 2018.
5. Bardakçı, Murat, "Billur Kalkavan'ın Sultan Abdulmecid'e Uzanan Akrabalık Bağlantısı", *Habertürk Gazetesi*, 18 Ekim 2022.
6. Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt I, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
7. Diamond, Jared, *Dünya Kadar Dünya-Eski Toplumlardan Ne Öğrenebiliriz?*, çev. Cengiz Yücel, Akılçelen Kitaplar, İstanbul, 2016.
8. Güldemir, Osman, "Osmanlı Yemek Yazması Kitabüt Tabbahin'in Günümüze Uyarlanması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2010.
9. İnalçık, Halil, *Rönesans Avrupası-Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Seçme Eserleri V, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
10. Kantemir, Dimitri, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş ve Tarihi I*, çev. Özdemir Çobanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
11. Koçu, Reşad Ekrem, *Tarihimizde Garip Vakalar*, 3. Baskı, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1971.
12. McCarthy, Justin, *Osmanlı Türkleri-1281'den 1923'e*, çev. Timur Demirtaş, T&K Yayınları, İstanbul, 2015.
13. Soyşekerci, Serhat, "Sultan II. Mehmed'in Ölümü", *XVI. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi*, 28-31 Ekim, Antalya, 2022.
14. Tekindağ, M. C. Şehabeddin, "Fâtih'in Ölümü Meselesi", *Tarih Dergisi*, s.95-108, 1966.

²⁷ Ünver, *Yahya Kemâl'in Dünyası*, s.108.

²⁸ Ülken, *Felsefeye Giriş*, s.282.

15. Tonguç, Aslıhan, “Geleneğın Yenilenmesi: Minyatür, Bakış ve Farklı Görme Rejimleri Bağlamında “Fâtih Portreleri” Çözümlemesi”, *Sosyal Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 193-216, 2019.
16. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Fâtih Sultan Mehmed’in Ölümü”, *Bellekten*, XXXIX (31), 473-481, 1975.
17. Ülken, Hilmi Ziya, *Felsefeye Giriş*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2022.
18. Ünver, Ahmed Süheyl, *Yahya Kemal’in Dünyası*, 1. Baskı, Tarih ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.
19. Üstün, Çağatay; Demirci Güngördü, Nuray, “Folklorik Olarak Bazı Yörelere Göre Türk Mutfağının Kısa Bir Değerlendirmesi”, *Researcher: Social Science Studies*, 6(2), 33-41, 2018.
20. <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/murat-bardakci>, 29.06.2020.